

Maria Halminen

**ITSETUNTO ON...
”SITÄ MITEN TUNTEE ITSENSÄ”**

Ilmaisutaitoa 16-vuotiaille, aiheena itsetunto sekä minäkuva

**KESKI-POHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU
Opinnäytetyö
Taiteen yksikkö/Esittävä taide
Kevät 2010**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Taiteen yksikkö	Aika Toukokuu 2010	Tekijä/tekijät Maria Halminen
Koulutusohjelma Esittävä taide		
Työn nimi Itsetunto on... ”Sitä miten tuntee itsensä” – Ilmaisutaitoa 16-vuotiaille, aiheena itsetunto sekä minäkuva.		
Työn ohjaaja Henna Hakkarainen		Sivumäärä 41
Työelämäohjaaja Pirjo Koski		
<p>Tässä opinnäytetyössä tutkittiin ohjaajan omaa ohjaajuutta ja miten ilmaisutaidonkurssi vaikutti ohjaajan itsetuntoon sekä minäkuvaan. Taustalla oli neljän 16-vuotiaan oppilaan ajatuksia itsetunnosta ja minäkuvasta. Tutkimus suoritettiin vuosina 2009–2010 jouluihelmikuun välisenä aikana. Tutkimus tehtiin Kokkolan kauppaopiston liiketalouden perustutkinnon ensimmäisen vuoden opiskelijoiden kanssa. Tämä opinnäytetyö on hankkeistettu. Opinnäytetyön tekijä piti opiskelijoille ilmaisutaidonkurssin, jossa käsiteltiin itsetuntoa ja minäkuvaa. Ilmaisutaidonkurssi pidettiin 16-vuotiaille ja kurssi toteutettiin aina tiistaisin ja torstaisin kahden tunnin ajan. Kurssi oli kestoltaan yhteensä 24 tuntia.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää 16-vuotiaiden ajatuksia itsetunnosta ja minäkuvasta, ja miten ne eroavat 22-vuotiaan ilmaisutaidon ohjaajan ajatuksista. Tutkimusaineistoa kerättiin ilmaisutaidonkurssin opiskelijoilta suullisesti ja kyselylomakkeilla. Aineistona lähdekirjallisuuden ohella käytettiin myös opinnäytetyön tekijän omaa työpäiväkirjaa sekä 16 – ja 22-vuotiaana kirjoitettua päiväkirjaa. Työpäiväkirjassa oli koottu jokaisen ilmaisutaidontuntien päivän kulku, ajatukset, tunteet ja keskustelut. Opinnäytetyön tekijän tulkitsemien tutkimustulosten mukaan ilmaisutaito voi vaikuttaa positiivisesti itsetuntoon ja minäkuvaan.</p>		
Asiasanat Draama, ilmaisutaito, itsetunto, minäkuva, ohjaaja		

ABSTRACT

CENTRAL OSTROBOTHNIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES Art Unit	Date May 2010	Author Maria Halminen
Degree programme Degree of performing arts		
Name of thesis Self-esteem means... "How you know yourself" – Drama to 16-year-old Adolescents, Subject is Self-esteem and Self-image		
Instructor Henna Hakkarainen		Pages 41
Supervisor Pirjo Koski		
<p>The aim of this thesis was to study the instructor's own directing skills and to find out how a drama course influenced on the director's self-esteem and self-image. As starting points there were four 16-year-old students' thoughts of self-esteem and self-image. The drama course was carried out between December 2009 and February 2010 in Kokkola Business Institute with the first semester students of business economics. This thesis was a project with Kokkola Business Institute. The author of this thesis kept a drama course and the themes of this course were self-esteem and self-image. The drama course was kept to 16-year-olds twice a week on Tuesdays and Thursdays. One session lasted about two hours and the whole drama course was altogether 24 hours.</p> <p>In this thesis the aim was to find out what kind of thoughts 16-year-olds have about self-esteem and self-image and how those thoughts differ from the 22-year-old drama director's thoughts. In this study the material was collected in the drama course from the students verbally and by using questionnaires. The materials used in this thesis are the literature in the field, the author's own work diary and also an individual journal which the author has written at ages from 16 to 22. The author kept the work diary of drama lessons and this diary includes the events, thoughts, emotions and discussions of each drama lesson. Based on the analysed material it can be seen that a drama course can have a positive effect on self-esteem and self-image.</p>		
Key words Drama, performing arts, self-esteem, self-image, director		

**TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS**

1 JOHDANTO.....	1
2 ILMAISUTAIDONTUNNILLE VALMISTAUTUMINEN.....	3
2.1 Ilmaisutaito ja draama.....	3
2.2 Itsetunto ja minäkuva.....	4
2.3 Nuorisoikä.....	7
2.4 Minä 16- ja 22-vuotiaana.....	9
3 MINÄ TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJANA.....	12
3.1 Ihmiskäsitykseni.....	12
3.2 Teatteri-ilmaisun ohjaaja uuden ryhmän kanssa.....	13
3.3 Opinnäytetyöni tavoitteet.....	16
4 ILMAISUTAIDONKURSSI.....	17
4.1 ”En muista mitä minun piti kertoa.”.....	17
4.2 ”Ei tänne tunnille taida tänään kukaan tulla.”.....	20
4.3 ”Menkää kotiin ja katsotaan tilannetta seuraavalla kerralla.”.....	20
4.4 ”Tämä onnistuu.”.....	21
5 ÄLÄ OLETA MITÄÄN.....	23
5.1 Itsetuntoni ja minäkuvani ohjaajana.....	23
5.2 Merkityksellinen ja avaava kokemus.....	25
6 DRAAMAN VAIKUTUS ITSETUNTOON JA MINÄKUVAAN.....	27
6.1 Ajatukset minäkuvasta ja itsetunnosta 16-vuotiaan silmin.....	27
6.2 Palaute.....	30
6.3 Draama apuna.....	31
7 POHDINTA.....	34
7.1 Tavoitteiden onnistuminen.....	35
8 LÄHTEET.....	36

1 JOHDANTO

Kiinnostuin opinnäytetyöni aiheesta noin kuusi vuotta sitten lukion ilmaisutaidontuntien aikana. Silloin mietin, voivatko ilmaisutaidontunnit vaikuttaa positiivisesti itsetuntoon ja minäkuvaan. Kiinnostukseeni vaikuttivat asiat, joita koin ollessani yläasteella. Suurin vaikuttaja tähän aiheeseen oli kiusaaminen ja ajattelin, että itsetunto ja minäkuva voivat vääristyä kiusaamisen takia. Ollessani lukiossa en kuitenkaan tiennyt kyseisestä aiheesta paljoa tai miten aihetta voisi tutkia. Kiinnostukseni kasvoi sitä mukaa, mitä enemmän kiusaamista pohdittiin mediassa. Mediassa puhuttiin myös paljon itseilmaisusta ja draamasta ja sen lisäämisestä kouluihin. Itseilmaisusta ja draamasta alettiin keskustella enemmän, kun Suomen kouluissa tapahtui traagisia välikohtauksia. Näiden traagisten tapahtumien jälkeen aihe kiinnosti minua vielä enemmän. Tällöin olin Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulussa ja uskoin, että minulla olisi taitoa tutkia ilmaisutaidontuntien vaikutuksia itsetuntoon sekä minäkuvaan. Halusin myös tutkia omaa ohjaajuuttani, koska teatteri-ilmaisun ohjaajana minulle on tärkeää oppia uusia asioita ja näin ollen saada ammattitaitoa enemmän.

Keväällä 2009 otin yhteyttä Kokkolan kauppaopistoon, koska sieltä oli tullut toive esiintymistaidonkurssin pitämiseen. Sovimme alustavasti koulutuspäällikkö Pirjo Kosken kanssa kurssin alkamiskohdaksi syksyn 2009. Tapasin Kosken ja rehtori Tarja Halkosaaren myöhemmin syksyllä ja sovimme, että aloitan ilmaisutaidontunnit ensimmäisen vuosikurssin liiketalouden perustutkinnon opiskelijoiden kanssa. Sain itse määritellä kurssin nimen ja sisällön. Kurssin nimeksi tuli ilmaisutaito. Oppitunnit olivat aina tiistaisin ja torstaisin kahdesta neljään, ja kurssi oli kestoltaan yhteensä 24 tuntia. Ilmaisutaidonkurssi alkoi 1. joulukuuta ja päättyi 2. helmikuuta. Opinnäytetyöni on hankkeistettu.

Opinnäytetyön ongelmaksi koitui ilmaisutaidonkurssin vapaavalinnaisuus. Kurssi ei ollut pakollinen, joten vaarana oli, että kurssille ei ilmoittautuisi tarpeeksi osallistujia. Kurssi toteutuisi, jos osallistujia olisi vähintään viisi ja enintään kymmenen. Ilmoittautumislomakkeessa oli kuitenkin ennen kurssin alkua kymmenen osallistu-

jaa, joten niiden tietojen mukaan kurssi toteutuisi. Ilmaisutaidonkurssilla käsiteltiin itsetuntoa ja minäkuvaa erilaisilla toiminnallisilla harjoitteilla sekä keskusteluilla.

Opinnäytetyössäni lähdemateriaalina käytän omaa työpäiväkirjaani, jota kirjoitin jokaisen tunnin jälkeen. Lähdemateriaalina käytän oppilailta saamaani suullista ja kirjallista palautetta sekä heidän kommenttejaan itsetunnosta ja minäkuvasta. Lähdemateriaalina käytän myös lähdekirjallisuutta, joista Kari E. Turusen ”Ikävaiheiden kriisit” ja Liisa Keltikangas-Järvisen ”Hyvä itsetunto” ovat olleet tarpeellisia ja hyödyllisiä työn kannalta. Turunen on filosofi sekä yhteiskuntatieteiden dosentti ja tarkastelee kirjassaan ihmisen psyykkistä ja henkistä olemusta. Keltikangas-Järvinen on psykologian professori ja ”Hyvä itsetunto” kertoo olennaiset asiat itsetunnosta ja sen kehittymisessä perheessä sekä koulussa. Materiaalina käytän henkilökohtaista päiväkirjaa, jota olen kirjoittanut 16- ja 22-vuotiaana.

Muita merkittäviä lähdekirjoja työlleni olivat Anne Bogartin ”Ohjaaja valmistautuu – seitsemän kirjoitusta taiteesta ja teatterista.” Bogart on amerikkalainen teatteriohjaaja ja mielestäni tämä kirja osuu hyvin lähelle teatteri-ilmaisun ohjaajan näkemyksiä esimerkiksi työskenneltäessä ryhmien kanssa. Kirja kertoo tarkasti niitä tunteita, joita itselläni on ollut tämän opinnäytetyön aikana. Jukka Hankamäen ”Dialoginen filosofia – teoria, metodi ja politiikka” sekä Lauri Rauhalan ”Ihmiskäsitys ihmistyössä” ovat tuoneet uusia ajatuksia ja näkökulmia. Hankamäki toimii filosofina ja kirjailijana ja on muun muassa toiminut opettajana sekä tutkijana. Rauhalan on psykologi ja filosofian tohtori. Hänen keskeisempänä saavutuksena pidetään filosofista kolmijakoa, jonka mukaan ihminen koostuu kehosta, tajunnasta ja tilanteesta eli elämäntilanteesta.

2 ILMAISUTAIDONTUNNEILLE VALMISTAUTUMINEN

Tässä luvussa nostan esille itsetunnon ja minäkuvan käsitteet. Apuna käytän Kristiina Alajan teosta ”Kasvun keskellä – elämää murrosikäisten vanhempana”, Liisa Keltikangas-Järvisen ”Hyvä itsetunto” sekä Raisa Cacciatoren ja Erja Korteniemi-Poikelan ”Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa”. ”Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa” on koonnut kirjaksi Maarit Huovinen. Alaja on kirjoittanut useita kasvatustyöhön ja ihmissuhteisiin liittyviä teoksia ja hän on toiminut opettajana, koulutussuunnittelijana sekä aikuiskouluttajana. Cacciatore on lastenpsykiatri ja Korteniemi-Poikela toimii terveydenhoitajana.

Kerron lyhyesti mitä ilmaisutaito on Soile Rusanen käsitteiden mukaan sekä Allan Owensin ja Keith Barberin mietteitä sanasta draama. Rusanen on puheviestinnän ja – ilmaisun kouluttaja. Owens toimii University Chester Collegen draama- ja teatteriopintojen lehtorina sekä draaman tarkastajana. Barber työskentelee ala-asteen rehtorina ja lukion draamaopetuksen johtajana.

Kirjoitan 16- ja 22 -vuotiaiden ajatusmaailmasta lähdekirjallisuuden sekä omien kokemusten avulla.

2.1 Ilmaisutaito ja draama

Rusanen kirjoittaa artikkelissa ”Teatteri – huutolaislapsi suomalaisessa koulussa” kirjassa ”Katarsis – Draama, teatteri ja kasvatus” termistä ilmaisutaito. Rusanen kertoo, että ilmaisutaito on ollut oppiaineen nimenä ensimmäisen kerran vuonna 1977. Silloin ilmaisutaito tarkoitti puhetaitoa ja lausuntaa. (Rusanen 2001, 47–49.) Opetushallitus on myöhemmin julkaissut kirjan vuonna 1994, jossa ilmaisutaito on määritelty taideaineena, jossa oppilaan persoonallisuus kehittyy draaman keinoin. Rusanen kertoo, että Inari Grönholmin mukaan oppimisprosessina ilmaisutaidon tunnilla ovat luova ajattelu, luova ilmaisu, esteettiset elämykset, omat kokemukset ja käsitys omasta minästä ja maailmasta sekä näiden asioiden syventäminen. (Rusanen 2001, 56.)

Owens ja Barber ovat mielestäni hyvin kuvanneet mitä draama ja teatteri ovat kirjassa ”Draama toimii”. Heidän mielestään draama, kuten teatterikin on toimintaa, tässä ja nyt tapahtuva prosessi. Draama on aina tekijöidensä näköistä. Englannin kielessä sana ”drama” tarkoittaa toimintaa ja sana ”theatre” viittaa rakennukseen, jossa yleisö seuraa teatteriesitystä. Suomen kielen sana ”teatteri” viittaa sekä itse toimintaan, että myös rakennukseen, jossa toiminta tapahtuu. (Owens & Barber 1998, 6.)

2.2 Itsetunto ja minäkuva

Sana itsetunto ja minäkuva ovat olleet minulle vaikeat käsitteet. Mielestäni itsetuntoon vaikuttavat niin monet tekijät, että ei voida puhua pelkästään siitä, että ihminen olisi itse vaikuttanut omaan itsetuntoonsa. Jokaisen ihmisen itsetuntoon voivat vaikuttaa toiset ihmiset. Se, että onko ihmisen itsetunto hyvä tai huono riippuu monesta asiasta. Mielestäni itsetunto tarkoittaa sitä, miten hyvin ihminen tuntee itsensä. Alaja määrittelee itsetunnon siten, että se tarkoittaa itsensä tuntemista. Sama oikeastaan koskee myös sanaa minäkuva. Jos minäkuva on todellinen, sen pitäisi sisältää tieto omista vahvuuksista mutta myös sen puutteista. (Alaja 2007, 21.)

Keltikangas-Järvinen määrittelee itsetunnon siten, että ihminen luottaa itseensä, pitää itsestään ja arvostaa itseään heikkouksistaan huolimatta. Itsetunto vaikuttaa ihmisen toimintaan sekä ratkaisuihin, ja ihmisen itseluottamuksen määrä vaihtelee elämän eri alueilla. (Keltikangas-Järvinen 1994, 16.) Mielestäni terveestä hyvästä itsetunnosta voi olla hyötyä. Terveestä itsetunnosta voi olla hyötyä eniten itselle esimerkiksi siinä, että ihminen ei koe alemmuuden tunnetta ollessaan toisten ihmisten seurassa. Koen, että hyvän itsetunnon omaava henkilö kykenee elämään itsensä kanssa paremmin ja näin ollen tulee toimeen myös toisten ihmisten kanssa. Tämä mielestäni siksi, että henkilö, joka osaa arvostaa itseään kykenee arvostamaan myös muita ihmisiä. Huonoa itsetuntoa poteva henkilö voi mielestäni korostaa liiallisuuksiin hyvää itsetuntoa, ellei halua näyttää huonoa itsetuntoaan muille. Tässä tarkoitan sitä, että ihminen, jolla on huono itsetunto voi haluta antaa käsityksen siitä, että hänellä on hyvä itsetunto korostaen liikaa hyvää itsetuntoa. Tämä

voi näkyä niin, että henkilö saattaa muuttua ylimieliseksi ja käsitys hyvästä itsetunnosta vääristyy. Hyvä itsetunto ei ole mielestäni ylimielisyyttä muita ihmisiä kohtaan, vaan arvostusta muita kohtaan. Näin ollen huonon itsetunnon voi peittää esittämällä muille, että omaa hyvän itsetunnon. Mielestäni heikko itsetunto ei ole ylitsepääsemätön este kohti hyvää itsetuntoa. Koen, että, jos ihmisellä on huono itsetunto, niin sitä pystyy parantamaan. Luulen, että se vaatii kuitenkin pitkän prosessin, jotta huonosta itsetunnosta pääsisi hyvään itsetuntoon. Ihminen, jolla on hyvä itsetunto näyttää mielestäni sen myös ulospäin, jolloin hyvästä itsetunnosta voi olla hyötyä esimerkiksi työhaastattelutilanteessa.

Keltikangas-Järvisellä on mielestäni selkeä kuvaus siitä, mitä itsetunto voi olla. Hänen mielestään Itsetunto on tunnetta, että on hyvä. Itsetunto on kyky nähdä oma elämä arvokkaana ja ainutkertaisena. Itsetunto on kykyä arvostaa muita ihmisiä. Itsetunto on itsenäisyyttä oman elämän ratkaisuihin ja riippumattomuutta muiden mielipiteistä. Itsetunto on epäonnistumisten ja pettymysten sietämistä. (Keltikangas-Järvinen 1994, 17–22.) Mielestäni hyvän itsetunnon voi tunnistaa nopeasti juuri siitä, että osaako ihminen arvostaa muita ihmisiä. Koen, että ihmisellä on tapana mustamaalata toista, jos itse ei ole hyväksynyt itseään sellaisena kuin on. Mielestäni se voi olla myös oman itsetunnon pönkittämistä, jolloin ihminen voi saada itsensä näyttämään paremmalta, kuin todellisuudessa on. Näin uskovat myös Raisa Cacciatore, Erja Korteniemi-Poikela kirjassa ”Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa”. He kertovat, että, kun on tasapainossa itsensä kanssa, ei ole tarvetta alistaa muita (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2008, 15).

Keltikangas-Järvinen kirjoittaa, että ihmisen itsetunto voidaan erottaa yksityiseen ja julkiseen itsetuntoon (Keltikangas-Järvinen 1994, 24). Mielestäni yksityisen ja julkisen itsetunnon voi karkeasti erotella niin, että yksityinen itsetunto on jokaisen yksityinen asia ja julkinen itsetunto tuodaan muidenkin silmien eteen. Julkinen itsetunto on kuva, jonka ihminen haluaa itsestään muille antaa. (Keltikangas-Järvinen 1994, 24). Olen samaa mieltä Keltikangas-Järvisen kanssa. Esimerkiksi, kun tapaa ensimmäistä kertaa uuden ihmisen, hänelle mielellään esitellään parempia puolia itsestään, jotta antaa hyvän ensivaikutelman. On kuitenkin ihmisiä, joihin ei välttämättä tämä määritelmä päde. Osa voi ehkä haluta tuoda ilmi yksityisenkin itsetunnon muille. Jossain tapauksissa yksityisen itsetunnon voi aistia ja nähdä ih-

misistä, vaikka kyseinen henkilö haluaisi peittää näkyvyyden. Minusta tuntuu, että, kun ihmisellä on tarve korostaa itseään muille, hän ei ole aito ja silloin puheiden sekä eleiden kautta voi aistia henkilön itsetunnon. Tällöin mielestäni itsetunto ei ole parhaimmillaan. En voi kuitenkaan olettaa, että aistimalla saisin oikean kuvan ihmisen itsetunnosta. Tulkinta voi mennä myös väärin.

Keltikangas-Järvisen mukaan yksityisen ja julkisen itsetunnon välillä on pieni ero. Hänen mielestään ihminen ei koskaan kerro itsestään kaikkea sitä, mitä ajattelee. Samalla hän toteaa, että tasapainoisella ihmisellä ei kovin suurta eroa ole yksityisen ja julkisen itsetunnon välillä. (Keltikangas-Järvinen 1994, 24.) Itsetunto luokitellaan myös osaksi minäkuvaa. Minäkuva on käsitys siitä, minkälainen ihminen mielestään on. Keltikangas-Järvinen kirjoittaa, että hetkittäiset mielenvaihtelut eivät muuta edellä olevaa käsitystä. (Keltikangas-Järvinen 1994, 97–99.)

Minäkuva on Keltikangas-Järvisen mielestä kuva, millaisena ihminen näkee itsensä (Keltikangas-Järvinen 2006, 21). Ajattelen minäkuvan samalla tavalla. Mielestäni itsetunnon ja minäkuvan ero on siinä, että itsetunto voi vaihdella päivittäin, mutta minäkuva on ja pysyy. Ihminen tietää kuitenkin minkälainen on, vaikka jokin vastoinkäyminen voi horjuttaa itsetuntoa. Cacciatore ja Korteniemi-Poikela mainitsevat, että tunteet, jotka yllättävät ja horjuttavat itsetuntoa, syntyvät syystä. Ne yrittävät kertoa jotain, esimerkiksi ihmisen sisäisistä solmuista ja niihin olisi hyvä yrittää löytää ratkaisu. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela. 2008, 31.)

Minäkuvan voi jakaa Keltikangas-Järvisen mukaan kolmeen eri osa-alueeseen; yksityiseen minään, sosiaaliseen minään ja ihanneminään (Keltikangas-Järvinen 1994, 97–99). Yksityisessä minässä toiveet, ajatukset, pelot ja unelmat ovat henkilökohtaisia. Sosiaalinen minä syntyy, kun lapsi huomaa kuuluvansa johonkin yhteisöön tai ryhmään. Ihanneminä on sitä, mitä haluaisi olla, mutta ihminen tietää, että ei omaa esimerkiksi ihanneluonteenpiirteitä. Ihanneminä on ihmisen tavoite ja se, mihin ihminen pyrkii elämässään. (Keltikangas-Järvinen 1994, 97–99.)

2.3 Nuorisoikä

Kari E. Turusen mukaan nuorisoikä sisältää vuodet 13–21. Turunen on kirjoittanut kirjan ”Ikävaiheiden kriisit”, jossa kerrotaan viidenteenkymmenenteen ikävuoteen asti ikävaiheiden kriiseistä. Turunen kertoo, että nuorisoiälle avainsanat ovat uhma ja huumaja, että pienimuotoinen arkuus on nuorisoiässä luonnollista. Nuorisoiässä nuoret hakevat monesti hyväksyntää, johon liittyy häpeän pelko. Häpeän pelko voi yltyä jopa niin korkeaksi, että nuori saattaa ryhtyä tekoihin kuten uhmakkaaseen käytökseen tai alkoholin ja tupakan käyttöön, että hänet hyväksyttäisiin. Päihteiden käyttöön voi kuitenkin vaikuttaa uteliaisuuskin. Hyväksytyksi tulemisen tarve on henkilökohtaisempaa nuorisoiässä. Nuorisoiässä koetaan sosiaalinen kehitys ja yksi alkeellisin sosiaalinen muodoste on lauma tai Turusen sanojen mukaan jengi. Tämä tukee nuoren kehittymistä sosiaalisen yhteisön jäseneksi, ja auttaa häntä itsenäistymään vanhemmista. Aluksi täytyy olla niin sanotusti epäitseenäinen lauman jäsen voidakseen myöhemmin olla sosiaalinen omaehtoisemmin. Nuorisoiässä ollaan valppaita ympäristön vaatimuksille. Vaatimukset ja herkistynyt häpeä sitovat nuoren yleensä viiteryhmien arvostuksiin. Nuoren on vaikea esiintyä oletettuja vaatimuksia vastaan, koska torjutuksi ja häväistyksi tuleminen pelottaa. Häpeä liittyy Turusen mukaan hyväksytyksi tulemisen tarpeeseen. (Kari E. Turunen 2005, 113–117.)

Turunen kertoo, että jokainen nuori on yksilöllinen tunne-elämältään. Toinen voi olla röyhkeä ja toinen taas pelokas. Nuoruuteen kuuluukin erikoisten tilanteiden jännittäminen. (Turunen 2005, 125.) Nuori ei välttämättä tunne ympäristön vaatimuksia ja rakenteita, joten hän joutuu ennakoimaan tuntematonta ja saattaa pelätä, että ei täyty vaatimuksia. Sen takia nuori saattaa olla varpaillaan sosiaalisissa tilanteissa (Turunen 2005, 119). Näin tilanteen, jossa 15-vuotias jännitti tapahtumaa, joka oli minulle arkipäiväinen asia. 15-vuotias pelkäsi tulevia juhlia, joissa oli sukua koolla. Turunen kirjoittaakin, että aikuisen näkökulmasta yksinkertaiset ja tavalliset asiat voivat olla nuoresta pelottavia. Tällöin on tärkeää, että nuorta ei pakoteta tulevaan tehtävään, kuten esimerkiksi esitelmän pitoon, vaan nuori saisi itse totutella tulevaan ja sitä kautta oppia elämän vaatimuksia (Turunen 2005, 125). Mielestäni on hyvä kohdata pelkonsa, koska siitä voi oppia. Kokemalla pelottavilta tuntuvia tilanteita oma kokemus kasvaa sekä itse ihminen tekee kasvua aikuisuuteen. Tässä

tarkoitaa kasvua nuorisoiästä aikuisuuteen. Mielestäni ihminen tekee kasvua koko elämänsä aikana ja oppii aina uusia asioita. Uskon, että voittamalla pelkonsa ymmärtää käsitellä asiaa, jos sellainen tulee uudelleen eteen. Mielestäni tunnetta kannattaa käyttää hyväksi, koska silloin, kun tuntee olonsa huonoksi voi muistella, miltä onnistumisen tunne tuntui. Ihminen saattaa huomata, että hänelle ei tapahtunut mitään kauheaa, kuten ei tälle 15-vuotiaalle tapahtunut juhlien aikana. Monesti jännittyneessä tilassa unohtaa kaikki ne asiat, joissa on hyvä. On mielestäni tärkeää muistaa, jos epäonnistuu, että yksi epäonnistuminen muiden positiivisten tapahtumien joukossa ei kaada maailmaa.

Turunen kirjoittaa, että nuorisoiässä tunteet tulevat tietoisemmiksi ja avarammiksi, ja ne sisäistyvät nuoren mieleen. Tunteet muuttuvat persoonallisiksi ja ovat vaikuttavampia. Aivan kuin niitä ei voisi enää peittää ja maailma olisi kohdattava raammin. Tällaisia tunteenpurkauksia voisi kutsua tunneräjähdyksiksi. Tunteiden puhkeaminen voi vaikuttaa siihen, että nuori tulee alttiimmaksi ulkoapäin tulevilta vaikutteilta. Nuoruudessa nousee ilmi nuoruusiän narsismi. Se tulee esiin joissakin nuorissa niin, että nuori haluaa herättää huomiota, tekemällä ei-sallittuja tekoja, esimerkiksi alkoholin käyttö. (Turunen 2005, 125–127.) Mielestäni ulkoapäin tulevat vaikutteet voivat olla niin voimakkaita, että nuoret saattavat kääntyvät toisia nuoria vastaan. Turunen mainitsee, että nuorten oma maailma voi olla julma ja kohdella niin sanottuja epäonnistujia todella huonosti (Turunen 2005, 119).

Turusen mukaan nuorille on tärkeää, että ei joudu kokemaan tylsää elämää vaan saa hankkia uusia elämyksiä ja kokemuksia. Turunen kutsuu tällaista jaksoa itsenäistymiseksi. Nuori alkaa ottaa vähitellen enemmän valtaa käsiinsä. Ennen itsenäistymisen jaksoa valtaa ovat pitäneet vanhemmat. Nuori alkaa itsenäistymisvaiheessa toteuttaa omia sisäisiä ylläkkaitaan, eli ideoitaan ja elämyksiään. Turusen sanoin kokemusten ja elämysten kautta taas kuulutaan johonkin ryhmään ja sitä kautta koetaan hyväksymisen tunnetta. Tällöin tärkeäksi tukiverkoksi muodostuvatkin ystävät. Nuorilla herää tarve käsitellä omia tuntemuksiaan ja siksi omanikäiset kaverit ovat tärkeitä. (Turunen 2005, 122–127.)

2.4 Minä 16- ja 22- vuotiaana

Tutustuessani Turusen ajatuksiin huomasin, että oma häpeän tunteeni on 16-vuotiaana noussut päiväkirjassani teemaksi. Päiväkirjassa on paljon samantyyppisiä kokemuksia, kuin Turunen kuvailee kirjassaan. Häpesin paljon asioita, jotka nyt myöhemmin luettuna kuulostavat naurettavilta. 16-vuotiaana olen pelännyt sellaisia asioita, joista tänä päivänä en huolehtisi. Monesti mietin, että mitä kukakin ajattelee, jos olen tehnyt tai sanonut jotain.

*Mitäköhän kaikki aattelee, ku meen kouluu. Ei olis pitäny lähettää mitää viestiä sille. Toivottavasti se ei oo TAI toivon ettei se oo kerto-
nu kenellekää...* (Ote päiväkirjamerkinnästä, 27.11.2003.)

Turunen käsittää vuodet 20–28 varhaisaikuisuudeksi. Olen siis siinä kategoriassa. Turusen mukaan noin 20. ikävuoden tienoilla kokemus minästä on terävöitynyt ja ihminen alkaa kohdata maailmaa avoimemmin sekä suojattomammin. (Turunen 2005, 145.) Häpeän tunnetta minulla on mielestäni edelleen mutta erilaisissa tilanteissa, kuin 16-vuotiaana. Häpeän tunnetta saattaa herättää esimerkiksi se, jos en tiedä jotain sellaista mitä minun pitäisi tässä iässä tietää. Ympäriältä tulevat vaikutteet ja viitekehykset antavat mielestäni edelleen kuvia siitä, minkälainen pitäisi olla. Koen, että olen löytänyt itseäni enemmän 20. ikävuoden jälkeen. Uskon kuitenkin, että etsin jatkuvasti itseäni ja kehityn joka vuosi. Mielestäni ihminen kehittyy koko elämänsä aikana ja sitä mukaa minäkuva muuttuu. Se, että tällä hetkellä tiedän enemmän, kuin 16-vuotiaana itsestäni, ei tarkoita sitä, että tietämisen tunne säilyisi koko elämäni ajan. Päiväkirjassani 22- vuotiaana huolenaiheena ovat arkiset asiat esimerkiksi rahatilanteet ja ihmissuhteet.

16-vuotiaana päiväkirjassa toistuu myös ulkonäkö ja siitä tulevat paineet. Monesti joku kaveripiiristä hankki uudet sen ajan muotikengät, ja päiväkirjassa kirjoitan kuinka hienot ne ovat mutta itselläni ei ole varaa sellaisiin. Tiettyihin tilaisuuksiin piti kuitenkin ostaa aina eri vaatteet, koska samoja vaatteita ei voinut pitää kahdesti yllä.

Olen ollut 16 – vuotiaana yksi heistä, joka on mennyt oppitunneilla mahdollisimman perälle istumaan. Muistan, että mukavilla tunneilla istuin edessä. Vähemmän kiinnostavilla tunneilla yritin aina istua mahdollisimman takana. Toinen syy luokan

perällä istumisessa oli se, että en osannut tiettyä oppiainetta, joten halusin olla tunnilla näkymätön. Silloin taakse piiloutuminen oli helppo ratkaisu. En halunnut vastata joihinkin kysymyksiin, koska en tiennyt vastausta. En halunnut näyttää tyhmältä. Vielä yläasteen yhdeksännellä luokalla ilmaisutaidontunnit olivat haastavia, koska samalla kurssilla oli kiusaajia. Silloin koin ilmaisutaidontunnit hyvin tuskalliseksi ja mielestäni opettaja ei puuttunut kiusaamiseen. Opettaja koetti innostaa meitä leikkeihin mukaan mutta oma muuri oli silloin korkeimmillaan kokemusten takia ja toivoin vain, että liiallista heittäytymistä ei tarvitsisi tehdä. Ajatukseni ilmaisutaidosta muuttui mennessäni lukioon. Silloin istuin luokan edessä ja olin kiinnostunut harjoitteista. Luulen, että asiaan vaikutti myös se, että osa menneestä elämästäni ei enää seurannut minua lukioon asti.

Kaverien merkitys on ollut tuolloin tärkeämpi. En väitä, että niillä ei olisi merkitystä enää tänä päivänä mutta 16-vuotiaana etsin omaa paikkaani ja sitä, että en jäisi yksin. Sallin silloin kavereilta paljon enemmän sellaista, mitä en tänä päivänä siedäisi. Tässä tarkoitan sitä, että monesti tulin huonosti kohdelluksi. Silloin siedin sitä, koska johonkin ryhmään kuuluminen oli niin tärkeää. Päiväkirjassa toistuu se, että en olisi halunnut jäädä tekemään ryhmätyötä, ellei siinä ryhmässä olisi joku kavereistani mukana. Kaverien merkitys oli niin suuri, että kaveriporukassa oli paljon mustasukkaisuutta siitä, kuka on kenenkin paras kaveri. Ystävyystaistelusta ja hyvän ystävän menettäminen jollekin toiselle tuntui siltä, että millään ei enää ollut mitään merkitystä.

Itselleni perhe ja ystävät ovat tällä hetkellä edelleen tärkeitä. Ystävyssuhteet ovat aivan erilaiset, kuin 16-vuotiaana. Mielestäni ystävyssuhteet ovat muuttuneet syvällisemmiksi ja aidoiksi. 16-vuotiaana halusi olla kaveri vain kaveruuden takia mutta 22-vuotiaana ympärilleen haluaa sellaisia ihmisiä, keiden kanssa ystävyys toimii. Yhdeksi tärkeäksi seikaksi on muodostunut myös terveys, joka mielestäni vaikuttaa itsetuntooni. Huomaan, että yksi sairauksistani vaikuttaa negatiivisesti itsetuntooni. En halua vaikuttaa heikolta, joten käyttäessäni siihen lääkettä teen sen useasti niin, että moni ei huomaisi minun tarvitsevan sellaista. Kyse ei ole vakavasta sairaudesta ja on itse asiassa aika yleinen.

Itse lukioon meno ja tietyn lukion valinta oli yhteinen päätös silloisen kaverin kanssa, joka oli samalla luokalla yläasteella. Minulle on ollut 16-vuotiaana monen 16-vuotiaan tavoin hankalaa tuoda omia mielipiteitä esiin. Tärkeämpää oli olla samaa mieltä parhaan ystävän kanssa. Olen ollut hieman varautuneempi 16-vuotias ja siksi koin, että kaveripiirissä piti tehdä jotakin sellaista mitä ei välttämättä olisi halunnut tehdä. Tämä siksi, että sai pidettyä niin sanottua tukiverkkoa ympärillä. 16-vuotiaana ei ole vielä niin itsenäinen omissa mielipiteissään, tai minä en ainakaan ollut.

Tällä hetkellä odotan innolla tulevaisuutta. Tietysti uudet asiat pelottavat mutta en 16-vuotiaan tavoin pelkää tulevaisuutta niin paljon, että haluaisin hakeutua samoihin paikkoihin esimerkiksi kouluun, kuin ystäväni. Samoihin paikkoihin pääseminen olisi mielestäni hienoa mutta en tietoisesti hae ystäväieni kanssa sitä. Myöhemmällä iällä olen alkanut arvostaa omia mielipiteitäni joistakin asioista, eikä niiden jakaminen tuota hankaluuksia. Mielestäni ihminen tekee kasvua koko elämänsä aikana ja on mielenkiintoista huomata, kuinka ajattelu jo kuuden vuoden aikana muuttuu.

3 MINÄ TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJANA

Tässä luvussa avaan käsitettä ihmiskäsitys sekä pohdin omaa ihmiskäsitystä peilaten Lauri Rauhalan, Jukka Hankamäen ja Tapio Toivasen ajatuksia. Kerron, mitkä asiat ovat minulle teatteri-ilmaisun ohjaajana tärkeitä, aloittaessani uuden ryhmän kanssa työskentelyn. Avaan filosofi Martin Buberin Minä-Sinä ja Minä-Se -suhdetta sekä pohdin lyhyesti dialogisuutta. Kerron myös opinnäytetyöni tavoitteista.

3.1 Ihmiskäsitykseni

Lukiessani Lauri Rauhalan kirjaa ”Ihmiskäsitys ihmistyössä” pohdin, että voiko ihmiskäsitys olla yksiselitteinen. Mieleeni tuli väkisin ajatus, että voiko ihmiskäsitys olla se, kuinka ihminen kohtaa toisen ihmisen, tai mitä ihminen ajattelee toisesta ihmisestä esimerkiksi opetustilanteessa. Miten minä kohtaan ihmiset ohjaustilanteessa? Rauhala kirjoittaa, että on olemassa ihmiskäsitys, jota voi luonnehtia empiirisen tutkimuksen kannalta siten, että, kun tutkija rajaa kohteensa, asettaa hypoteesinsa sekä valitsee menetelmänsä, tutkija edellyttää ja olettaa tutkittavasta asiasta jo jotain. (Rauhala 2005, 18.) Käsitän asian niin, että tutkijan tutkiva toiminta perustuu olettamukseen ja edellytykseen. Tässä tapauksessa ihmiskäsitys voi olla tiedostettu, rationaalinen, selkeä ja helpommin kehiteltävä (Rauhala 2005, 18). Rauhalan mukaan on olemassa myös yleiskielessä tarkoitettu ihmiskäsitys, joka on perusasennoitumista ihmiseen, jonka minä käsitän sellaisena, että miten ihminen kohtaa toisen ihmisen. Rauhala kirjoittaa, että yleiskielessä tarkoitettu ihmiskäsitys saattaa olla pääosaltaan tiedostamaton, subjektiivisesti väritynyt ja sitkeästi muutoksia vastustava. (Rauhala 2005, 18-19).

Tapio Toivanen toimii ohjaajana, opettaa draama- ja teatterikasvatusta sekä on teatteritaiteen tohtori. Väitöskirjassaan ”Mä en ois kyllä ikinä uskonut itsestäni sellasta”: peruskoulun viides – ja kuudesluokkalaisten kokemuksia teatterityöstä Toivanen peilaa Rauhalan, Hirsjärven ja Perttulan käsitysten kautta, että ihmiskäsitys ohjaa tutkijan toimintaa. (Toivanen 2002, 11.) Ihmiskäsitykseni voisi luokitella hu-

manistiseen, holistiseen ihmiskäsitykseen. Tässä ihmiskäsityksessä ihminen tarkastelee toista ihmistä aina tietyssä elämäntilanteessa toimivana yksilöllisenä ja ajattelevana kokonaisuutena (Toivanen 2002, 11). Humanistinen suuntaus korostaa minän tai itsensä keskeistä asemaa yksilön kehityksessä ja elämässä (Toivanen 2002, 12). Jukka Hankamäen kirjan ”Dialoginen filosofia – teoria, metodi ja politiikka” mukaan ajattelussa korostuvat ihmisen mielenkiinto toista ihmistä ja hänen ajattelunsa merkityksiä kohtaan (Hankamäki 2004, 59). Toivanen kertoo, että teatteri- ja roolityötä tehdessään yksilö toimii ja jäsentää kokemuksiaan toiminnasta holistisena kokonaisuutena (Toivanen 2002, 12). Toivanen peilaa Rauhalan käsitystä filosofisesta kolmijaosta, jossa holistisuus voidaan jäsentää kolmeen olemispuoleen:

1. *Kehollisuus*
2. *Tajunnallisuus*
3. *Situationalisuus*

Olemispuolet luovat ihmisen kokonaisuuden tasa-arvoisina. (Toivonen 2002, 12.) Toivanen kirjoittaa, että ihmisen kehollisuus on fysiologisen tutkimuksen aluetta, jolla on omat vaatimuksensa. Ihmisen tajunnallisuus on merkityssuhteiden ja merkityskokonaisuuksien todellisuutta eli ihmisen koko olemista. Situationalisuus liittyy ihmisen tosiasiallisuuteen, siihen yhteyteen ja niihin rakennetekijöihin, joissa yksilön kokemus syntyy. (Toivanen 2002, 13–14.)

3.2 Teatteri-ilmaisun ohjaaja uuden ryhmän kanssa

Aloittaessani uuden ryhmän kanssa minulle tärkeä asia on mainita, että draamatyöskentely on vapaaehtoista. Harjoituksiin ja leikkeihin ei ole pakko osallistua, jos jokin tehtävä tuntuu epämiellyttävältä. Näin ollen Kokkolan kauppaopistolla pidetyt ilmaisutaidontunnit perustuivat vapaaehtoisuuteen. Mielestäni tämä asia kuuluu draamasopimukseen. Saija Laukka, joka on erityisopettajana ja draamaopettajana Oulussa ja Jonna Mönkkönen, joka on puheviestinnän lehtori sekä draamaopettaja, määrittelevät kirjassaan ”Yhtä draamaa – Oulun kaupungin draamaopetussuunnitelma” draamasopimuksen niin, että draamasopimuksessa sovitaan yhteiset pelisäännöt ja tavoitteet, tässä tapauksessa ilmaisutaidontunnille. Draamasopimus on hyvä tehdä aina ennen varsinaisten oppituntien alkamista yhdessä oppilaiden

kanssa. Sopimus voidaan allekirjoittaa ja se on hyvä säilyttää. Myöhemmin siitä voi tarkistaa yhteiset säännöt, jos tunneilla tulee ongelmia. (Laukka & Mönkkönen 2007, 17.)

Haluan, että jokaisella on kotoisa ja rento olo ilmaisutaidontunneilla. Sanat tarkoittavat minulle sitä, että tilanne ja paikka ovat sellaisia, missä ei tarvitse jännittää. Minulle kotoisa on suoraan verrannollinen omasta lapsuudenkodista. Lapsuudenkodissa minulla on hyvä olo ja voin olla vapaasti miten tahdon, eli minun ei tarvitse jännittää esimerkiksi epäonnistumista. Sana rento tarkoittaa sitä, että tunneilla ei tarvitse olla liian tiukkaa, eli jos naurattaa niin naurun saa antaa tulla. Molemmat sanat voi ajatella niin, että ryhmässä ei tarvitse jännittää ja saa olla juuri se, kuka oikeasti on.

Teen useasti ryhmän kanssa ryhmäyttämisharjoituksia. Ryhmäyttäminen on mielestäni tärkeää, koska silloin, kun ryhmä tuntee olonsa kotoisaksi ja rennoksi niin ilmapiiri on avoin, ja jokainen voi tuoda esille asioita sekä huomioita esimerkiksi keskusteltaessa. Ryhmäyttämisen idea onkin siinä, että tutustutaan ryhmään erilaisilla toiminnallisilla leikeillä ja harjoituksilla, jolloin ryhmä oppii tuntemaan toisensa. Owensin ja Barberin mukaan ryhmähenki näkyy siinä, kuinka ryhmän jäsenet työskentelevät yhdessä, ja kuinka yksilöt toimivat kokonaisuudessa. Hyvä ryhmähenki ilmenee niin, että ryhmä toimii yhdessä ja sen jäsenet antavat toisilleen tilaa. Huonossa ryhmähengessä ryhmän jäsenten on hankala ja miltei mahdotonta työskennellä yhdessä. (Owens & Barber 1998, 15.)

Tärkeäksi asiaksi minulle on noussut myös se, että tarkkailen ryhmääni ja usein muunnun sellaiseksi ohjaajaksi mitä kyseinen ryhmä mielestäni tarvitsee ja vaatii. Koen, että omassa ohjaajuudessa kykenen muuntautumaan ryhmää varten. Haluan, että olen olemassa vain heitä varten ja tarkoitukseni on ottaa heidät vastaan persoonina. Monesti haen liikaa hyväksyntää ryhmältäni ja haluan olla heille niin kuin kaveri. Luulen, että yritän tätä kautta hakea oppilaiden kunnioitusta, ja jos itselläni olisi hyvä itsetunto ohjaajana, minun ei tarvitsisi hakea hyväksynnällä kunnioitusta. Tässä asiassa minulla on parantamisen varaa, mutta Kokkolan kauppaopiston ilmaisutaidonkurssilla huomasin olevani hieman tiukempi ohjaaja loppua kohden. Koin tilanteen niin, että vaikka koettaisin miellyttää heitä, he kyllä

huomaisivat sen minusta. Ajattelin, että he tarkkailivat minua ohjaajana ja olin varma, että he huomaisivat, jos yrittäisin miellyttää heitä. Samalla myös mietin, että olemalla tiukka saisin ehkä enemmän heidän kunnioitustaan. Säilytin kuitenkin mielestäni ilmaisutaidontunneilla rennon ilmapiirin auktoriteetin ohella.

Hankamäki kirjoittaa, että Martin Buber korosti taiteiden tehtävää aistitiedon ja käsitteellisen ymmärryksen sekä minän ja toisen ihmisen välisenä kohtaamispaikkana (Hankamäki 2004, 242). Buberin mukaan taide syntyy kohtaamisen tapahtumasta ja voi toimia kohtaamisen välineenä. Taiteellisen tekemisen ja tutkimisen kautta tapahtuva dialogi vastaa persoonanmuodostuksessa vallitsevaa Minä-Sinä-yhteyttä ja Minä-Se-objektivoitumaa. (Hankamäki 2004, 243.) Minä-Sinä ja Minä-Se viittaavat suhteisiin ja ovat kohtaamisenasenteita. Minä-Sinä -yhteys edustaa ihmisten välistä aitoa kohtaamista, kun Minä-Se -suhde edustaa esineellistävää ja kategorisoivaa kohtaamista. (Hankamäki 2004, 48.) Tavoitteenani on uuden ryhmän kanssa kohdata ihmiset aidosti. Minä-Sinä -suhde pyrkii dialogisuuteen, johon minäkin pyrin ohjaajana. Tämä tavoite on kuitenkin mielestäni hankalaa silloin, jos ohjaajalla on joku tietty aihe, johon hän haluaa johdattaa keskustelua.

Dialogilla tarkoitetaan kahdenvälistä keskustelua (Hankamäki 2004, 25). Dialogi on aina ainutlaatuista ja henkilökohtaista. Mielestäni dialogisuus on tärkeä osa ohjaajuutta, koska ryhmälle on tärkeää tulla kuulluksi, jolloin dialogissa mikään ajatus tai mielipide ei ole väärä. Tällöin annetaan tilaa kaikkien mielipiteille. Koen, että ohjaajan täytyy kyetä antaa tilaa esimerkiksi ryhmän ajatuksille ja keskusteluille, eikä pyri monologiin, eli yksinpuheluun. Mielestäni ohjaajalla pitää olla hallussaan hyvä tilannetaju, että ohjaaja tietää, milloin ryhmä tarvitsee apua päästäkseen esimerkiksi keskusteluissa syvemmälle eli näin ollen ohjaaja auttaa muita pääsemään dialogiin mutta ei johdattele keskustelua johonkin tiettyyn suuntaan. Dialogisuus pyrkii myös tasavertaisuuteen. Mielestäni tasavertaisuus on hankala toteuttaa varsinkin opetustilanteessa. Yhteinen päämäärä esimerkiksi näytelmän teko, voisi auttaa tasavertaisuuden luomisessa.

3.3 Opinnäytetyöni tavoitteet

Omat tavoitteeni opinnäytetyölleni ovat ohjaajana kehittyminen sekä ilmaisutaidonkurssin toteutuminen. Tavoitteisiini kuuluu myös se, että kykenisin toimimaan ammattitaitoisena ohjaajana, joten pyrkisin saamaan kunnioituksen osaamiseni kautta. Sosiaalisissa tavoitteissa pidän tärkeänä sitä, että ilmaisutaidonkurssin oppilaat saisivat rohkeutta mielipiteiden esiintuomisessa. Perustan tavoitteeni siihen, että en itse ole 16-vuotiaana kyennyt ilmaisemaan mielipiteitäni muille. Yhteisöllisissä tavoitteissa haluan, että ryhmä kokee olonsa turvalliseksi. Tärkeänä tavoitteena pidän myös sitä, että he tiedostavat heidän mielipiteidensä tärkeyden ja arvokkuuden.

4 ILMAISUTAIDONKURSSI

Tässä luvussa kerron, kuinka ilmaisuntaidontuntini etenivät Kokkolan kauppaopistolla. Olen tuonut esille vain neljä ensimmäistä ilmaisuntaidontuntia, koska ne ovat mielestäni olleet merkittävämpiä ja auttavat hahmottamaan tutkimukseni etenemistä, sekä mitkä asiat ovat saattaneet vaikuttaa ohjaajuuteeni. Nostan esille mielestäni tärkeitä huomioita, joita ilmaisuntaidontuntien aikana tapahtui.

4.1 ”En muista mitä minun piti kertoa.”

Aloitin joulukuun 1. päivä ilmaisutaidonkurssin Kokkolan kauppaopistolla. Kurssilla oli tarkoitus tutkia 16-vuotiaiden kanssa itsetuntoa ja minäkuva ja mitä tunteita käsitteet herättävät heissä. Samoin halusin myös tutkia ilmaisutaidon vaikutuksia kysymällä esimerkiksi voiko ilmaisuntaidontunneista olla hyötyä itsetuntoon. Tarkastelen myös omaa ohjaajuuttani kurssin aikana, ja mitä muutoksia minussa tapahtui ohjaajana.

Olin päättänyt pitää ilmaisutaidonkurssin neljä ensimmäistä kertaa tutustumisharjoituksia. Ajattelin, että meillä riittäisi hyvin aika käsitellä itsetuntoa ja minäkuva, mutta aluksi halusin, että jokainen voisi leikkien ja harjoitusten avulla tutustua toisiinsa. Halusin, että tunneilla ei tarvitsisi jännittää, ja että kaikki tuntisivat olonsa kotoisaksi ja rennoksi. Sanat kotoisa ja rento avasin luvussa 3.1.

Saavuin kauppaopistolle noin kaksi tuntia ennen tuntien alkamista. Itse kauppaopisto ei ollut minulle tuttu, joten tarkistin, missä luokassa ilmaisuntaidontunnit olivat. Kauppaopisto ja ammattikorkeakoulu toimivat samassa rakennuksessa. Alkutarkistuksen jälkeen palasin ammattikorkeakoulun tiloihin ja huomasin, kuinka jännitykseni vain kasvoi. Jo kahta tuntia ennen tuntien alkamista olin hyvin jännittyneessä tilassa, joten koetin vielä miettiä, mitä ensimmäisellä ilmaisuntaidontunnilla tehtäisiin. Suhtauduin kurssiin olettaen, että kaikki menisi hyvin ja kurssi onnistuisi. Kello oli huomaamattomasti mennyt nopeasti ja huomasin, että tunnit alkaisivat viidentoista minuutin kuluttua, joten lähdin kauppaopistolle päin. Saavuin paikalle

ja menin odottamaan oppilaita. Tullessani luokkaan, perällä istui kaksi poikaa odottamassa tunnin alkua. Pojat olivat heti alkuun menneet istumaan viimeisille pulpeteille aivan perälle. Sanoin heille, että eteenkin saa tulla istumaan, mutta he eivät siirtyneet. Päätin kysellä pojilta päivän kuulumisia, koska tilanne mielestäni vaati sitä. Mielestäni en voinut istua viittätoista minuuttia puhumatta heille mitään, joten yritin luoda heille ja itselleni rennon ilmapiirin, jossa voisimme olla jännittämättä. Pian luokkaan saapui kolme tyttöä. Saapuessaan tytöt menivät istumaan heti myös luokan perälle viimeisille pulpeteille. Mielestäni tämä oli mielenkiintoinen havainto, koska muistan toimineeni 16-vuotiaana samalla tavalla. Kerroin siitä luvussa 2.4. Ajattelin, että tämä olisi heidän keinonsa kertoa siitä, että he jännittävät ehkä myös oppitunnin alkua. Ilmaisutaidontunnit alkoivat aina klo:14.05. Ensimmäisellä ilmaisutaidontunnilla oppilaita oli paikalla vain puolet ilmoittautuneista. Ajattelin aloittaa tunnit, vaikka paikalla olivat vain viisi opiskelijaa. Olin toiveikas, että vielä loputkin tulisivat paikalle.

Olin suunnitellut hyvin tarkasti ensimmäisen ilmaisutaidontunnin ja opetellut, että mitä sanon kurssista. Aloittaessani unohdin kaiken mitä olin suunnitellut sanovani. Tunne oli kauhea ja menin lukkoon. Tällainen jäätyminen oli minulle tapahtunut viimeksi aloittaessani tämän koulun. Koetin selittää joitain tärkeitä asioita kurssista mutta tein ensimmäisellä kerralla sen virheen, että siirryin suoraan leikkeihin. Huomasin ensimmäisellä tunnilla myös sen, että olin suunnitellut aivan liian lyhyen tuntisuunnitelman. Oppilaat olivat alkuleikeissä hyvin lyhytsanaisia ja usein vastaukset olivat ”joo” tai ”ei” - tyyppisiä, joten materiaalini loppui kesken. Muistan, kuinka yritin tappaa aikaa kyselemällä heiltä täysin olemattomia asioita, esimerkiksi kysyin yhdessä toiminnallisessa alkuleikissä oppilaiden lempivärejä, ja yksi vastasi lempiväriksensä vihreä. Tämä vastaus olisi riittänyt mutta tein vielä lisäkysymyksen, että minkälainen vihreä tarkalleen ottaen oli hänen lempiväriinsä. Tein tätä muutama kerran muidenkin vastauksien kanssa. Tässä vaiheessa tunsin itseni todella epätoivoiseksi. Tuntui, että oppilaat katsoivat minua hölmistyneenä ja se lisäsi oman tyhmyyden ja nolouden tunnetta. Itsetuntoni mielestäni teki huiman laskun, koska alkuodotukseni olivat olleet liian suuret.

Huomasin tunnilla, että yksi oppilaista testasi minua koko oppitunnin ajan. Hän selkeästi yritti nähdä, minkälainen olen opettajana, ja missä minun rajani kulkevat.

Huomasin hänen yrityksensä, joten aloin toimia oman persoonani kautta. Ohjaajana toimin aina omana persoonana, mutta mielestäni siinä on aina ammatillinen ohjaajuus taustalla, joten on tiedettävä omat rajat ja mikä on sallittua ohjaajalle ja mikä ei. Vastauksessani pidin tärkeänä sitä, että siinä olisi huumoria pohjalla ja pilkettä silmäkulmassa. Myöhemmin iltapäivää kohden hän mielestäni rauhoittui, koska näki, että en rajoita häntä liikaa.

Pidin jokaisen ilmaisutaidontunnin aluksi yhteisen aloituspiirin ja lopuksi lopetuspiirin, joissa oli mukana aina Habitat – kortit. Habitat-kortit ovat kokoelma kuvia, jotka on maalannut Christian Gronau. Habitat-korteissa on kuvattuna maapallon luonnonympäristöä. Kooltaan kortit vastaavat tavallisia pelikortteja. Osa korteista on vakavia, osa huvittavia ja osa mystisiä. Habitat-kortteja voi käyttää yksin, kaksin tai ryhmässä antamaan virikkeitä ajatuksille ja tunteille. (Gronau 1993.) Mielestäni kuvien avulla ihmiset pystyvät kertomaan enemmän tunteistaan ja omista kuulumisistaan. Koen, että kuvat voivat auttaa pääsemään tietystä kaavasta eroon eli siitä, mitä kuuluu sanoa ja kertoa. Kuvat voivat auttaa mielikuvituksessa ja luovat uusia merkityksiä. Itse olen kokenut kuvat vapauttaviksi, ja huomannut, kuinka näissäkin voi kehittyä. Esimerkiksi ensimmäisillä kerroilla, kun kuvia käytettiin Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun opetustunneilla, kerroin niiden avulla vain pintapuolisia asioita itsestäni. Huomasin, että mitä useammin kuvia käytettiin, sitä syvällisempiä asioita pystyin niiden avulla kertomaan.

Tunnin lopussa menimme istumaan lattialle piiriin ja jaoin lattialle Habitat – kortteja. Pyysin heitä valitsemaan kuvan sen perusteella, minkälainen olotila heillä oli ollut tänään ja mitä heille jäi mieleen ilmaisutaidontunnista. Olin hyvin yllättynyt varsinkin poikien vastauksista. He sanoivat rohkeasti ja avoimesti, että heillä oli ollut mukavaa. Mielestäni tämä oli yllättävää, koska tämä yksi poika sanoi viihtyneensä hyvin tunnilla, vaikka hän oli koko ajan aliarvioinut kaikki leikit ja testannut minua. Ensimmäisen ilmaisutaidontunnin jälkeen oloni oli kuitenkin aivan toivoton, koska mielestäni unohdin perusasiat. Minulle perusasiat uuden ryhmän kanssa selitin luvussa 3.2. Minulla oli suuret odotukset seuraavaa ilmaisutaidontuntia kohtaan ja tuntui, että en halunnut päästää siitä ajatuksesta irti, että kaikki nimensä listaan laittaneet saapuisivat paikalle.

4.2 ”Ei tänne tunnille taida tänään kukaan tulla.”

Odotin innolla toista ilmaisutaidontuntia, koska olin parantanut suunnitelmaani edellisen tapahtuman takia, jos taas unohtaisin kaikin. Uskoin, että toisella tunnilla aika jopa loppuisi kesken. Tavoitteenani oli, että jokainen olisi paikalla ja saisin tehtyä minulle ohjaajana tärkeät asiat, esimerkiksi draamasopimuksen.

Luokkaan mennessäni huomasin, että ovi oli lukossa. Pidin sitä outona, koska luokan ovet olivat aina auki. Kävin opettajienhuoneessa hakemassa yhden opettajista, että hän avaisi minulle oven, koska minulla ei ollut avaimia luokkien oviin. Opettajan kanssa tuli puhetta ilmaisutaidonkurssista ja hän sanoi epäilevänsä, että kukaan ei tulisi tänään paikalle. Olin hämmästynyt kommentista ja kysyin opettajalta, että miksi hän niin epäilee. Opettajan puheesta kävi ilmi, että kaikki vapaavalinnaiset kurssit oli tältä päivältä peruttu, koska opettajilla alkoi kokous. Muistan, kuinka innostukseni laantui ja sen jälkeen tuli tunne, että mitä väliä tällä kurssilla enää on, kun kaikki menee huonosti ja kukaan ei osallistu tähän. Myöhemmin selvisi, että postituslistan kanssa oli ollut ongelmia mutta myöhemmin tiedot saavuttivat myös minutkin.

4.3 ”Menkää kotiin ja katsotaan tilannetta seuraavalla kerralla.”

Kolmannen ilmaisutaidontunnin olin suunnitellut kymmenelle opiskelijalle. Edelleen minulla oli kuitenkin sama suunnitelma, joka oli edelliselle kerralle tehty. Olin varma, että tällä kertaa kaikki saapuisivat paikalle, joten en ollut suunnitellut muuta suunnitelmaa. Olin uudestaan innoissani tulevasta. Suunnitelmassani oli paljon ryhmätyöskentelyä, koska ajatukseni ei antanut periksi sille, että oppilaita olisi vähemmän.

Tunnin alettua paikalle saapui kaksi edellisellä kerralla ollutta tyttöä. Päässäni rakutti ja mietin, miten saisin pidettyä tunnit, vaikka suunnitelma oli tehty isolle ryhmälle. Päätin päästää tytöt kotiin ja sanoin, että katsotaan tilannetta seuraavalla kerralla. Uskon, että olin jo tässä vaiheessa hyvin epätoivoinen kurssin suhteen ja

aloin jo luovuttamaan, joten siinä mielentilassa en kyennyt improvisoimaan kahden kahden tunnin oppituntia varoittamatta. Koen, että oppilaiden päästäminen kotiin oli huono päätös. Se antoi mielestäni nuorille kuvan siitä, että tunteja ei edes pidettäisi. Ohjaajan oma innostuneisuus voi näkyä oppilaille, joten ajattelin, että he ehkä huomaisivat tämän innostuksen puutteen. Jos en kykene olemaan innostava ohjaaja, kuinka he innostuisivat kurssista? Pelkäsin, että pian hekin huomaisivat tunteeni ja, että he ajattelisivat, että paikalle ei tarvitsisi edes tulla. Lähtiessäni kotiin olin varma, että seuraavallekaan tunnille ei tulisi oppilaita.

4.4 ”Tämä onnistuu.”

Tälle kerralle paikalle tuli kolme tyttöä. Edelleen suunnitelmani oli tehty kymmenelle oppilaalle. En kyennyt enää muuttamaan käsitystäni siihen suuntaan, että minun pitäisi tehdä suunnitelmani pienryhmälle. Muistan kuitenkin miettineeni, että tätä kertaa ei enää peruttaisi.

Yksi oppilas oli kuumeessa ja sain siitä ilmoituksen oppilaiden kautta. Se, että sain tämän tiedon paikalla olevien oppilaiden kautta, teki minut onnelliseksi ja koin, että minuun luotettiin. Olin kolmannen ilmaisutaidontunnin jälkeen lähettänyt sähköpostia kaikille osallistujille ja annoin heidän ymmärtää, että olisi tärkeää ilmoittaa minulle, jos ei tule paikalle. Kukaan kurssille ilmoittautujista ei kuitenkaan ilmoittanut minulle mitään. Muutama poikkeus oli.

Mietin vähän aikaa mitä voisimme tehdä. Yhtäkkiä pystyin improvisoimaan tilanteessa ja sain muokattua ryhmälle tarkoitettuja harjoitteita kolmelle sekä ulkomuistista muistin joitain harjoituksia ja leikkejä. Bogart neuvoa, että ohjaajan, kuten kenen tahansa työ on intuitiivista eli vaistonvaraista. (Bogart 2004, 95.) Bogartin mukaan kyse on tuntumasta aikaan ja paikkaan, hengityksestä, vastaamisesta käsillä olevaan tilanteeseen täysillä, kyvystä sukeltaa ja rohkaista sukellusta tuntemattomaan oikealla hetkellä (Bogart 2004, 95). Bogart valaisee tätä tilannetta sillä, että silloin kun hän on ymmällään, eikä tiedä mitä tehdä, hän tietää, että on juuri oikea aika hypätä tuntemattomaan. Asioiden alkaessa hajota palasiksi, syntyy mahdollisuus luoda. (Bogart 2004, 96.)

Tutustutin oppilaat SWOT – analyysiin ja tarkoitukseni oli, että jokainen mietti yksilönä ensin omia heikkouksia, vahvuuksia, mahdollisuuksia ja riskejä. SWOT- analyysi tulee englannin kielen sanoista strengths, weaknesses, opportunities ja threats. SWOT-analyysia käytetään oppimisen tai ongelmien tunnistamisessa sekä arvioinnissa ja kehittämisessä. Valitsin SWOT-analyysin yhdeksi harjoitteeksi, koska mielestäni kouluissa pusketaan nuorten päähän liikaa tietoa siitä, että on tärkeää, kun vain osaa esimerkiksi tiettyä oppiainetta. Toinen syy harjoituksen valitsemiseen oli se, että minä en itse 16-vuotiaana miettinyt omaa osaamistani ja sen miettiminen olisi voinut olla hyödyllinen asia. Mielestäni on tärkeää välillä miettiä omaa itseään ja muistuttaa missä asioissa on hyvä. Tällä tavalla voi mielestäni kannustaa ja nostaa itsetuntoa. Luulen, että SWOT-analyysista voi olla hyötyä, jos tekijä on avoin, rehellinen ja kriittinen itseään kohtaan.

Tuntui turhauttavalta pitää kolmelle oppilaalle tuntia, jossa tarkoituksena oli tutustua toisiin erilaisilla leikeillä ja harjoituksilla, koska nämä oppilaat tunsivat jo toisensa sekä olivat keskenään kavereita. Olisin voinut aloittaa aikaisemmin itsetunnon ja minäkuvan käsittelyn, mutta jostakin syystä ajatuksissani velloi ajatus siitä, että vasta sitten voisin aloittaa itsetunnon ja minäkuvan käsittelyn, kun kaikki kymmenen opiskelijaa olisivat paikalla. Tämänkertainen ilmaisutaidontunti sai minut tekemään ohjaajana päätöksen, että minun on luovuttava ihanteellisesta ajatuksesta, jossa kaikki tunnille ilmoittautuneet tulisivat paikalle. Tuntui, että heti tämän päätöksen tehtyäni olin vapaa.

Tämän päivän jälkeen olin varma, että nämä neljä tyttöä vakiintuisivat kurssilleni. Kuitenkin oppituntien jälkeen tein kaiken varalle aina jokaiselle tiistaille ja torstaille kahdet suunnitelmat, että ei enää toistuisi se, että tunneille ei olisi sopivia suunnitelmia valmiina. Hyväksyin, että näiden oppilaiden kanssa tulisin jatkamaan kurssin loppuun saakka. Mielestäni oli hyvä, että ryhmään ei enää tullut oppilaita myöhemmin, koska se olisi pilannut tämänhetkisen ryhmän dynamiikan ja kaiken olisi saanut aloittaa alusta. Uskoin tähän ryhmään ja olin varma, että heidän kanssaan pystyisin työskentelemään.

5 ÄLÄ OLETA MITÄÄN

Tässä luvussa kerron tunteistani Kokkolan kauppaopiston ilmaisutaidontuntien aikana. Käytän Anne Bogartin kirjaa ”Ohjaaja valmistautuu – seitsemän kirjoitusta taiteesta ja teatterista”, koska olen kyennyt samaistumaan hänen kirjaansa. Bogartilla on ollut samanlaisia kokemuksia ja ajatuksia, mitä minullakin on ollut ilmaisutaidontuntien aikana. Avaan myös hetkeä, joka tapahtui neljännen ilmaisutaidontunnin aikana ja tätä hetkeä kutsun nimellä avaava kokemus.

5.1 Itsetuntoni ja minäkuvani ohjaajana

Huomasin heti kurssin alkaessa, että oppilasmäärä vaikutti omaan ohjaajuuteeni. Kuten aiemmassa kappaleessa kerroin, itsetuntoni latistui sitä mukaa mitä vähemmän ihmisiä oli paikalla. Samoin luottamus itseeni ja osaamiseeni kärsi tämän alkutaipaleen aikana. Olin varma, että oppilaat aistivat hermostuneisuuteni ja epävarmuuteni heidän kanssaan. Anne Bogartin mukaan taiteilijoilla ja tiedemiehillä on yhteinen lähestymistapa työhönsä. He tarttuvat toisella kädellä siihen, mikä on erityistä ja toisella kädellä tuntemattomaan. Bogart kertoo, että meidän on luotettava itseemme astuaksemme tuohon pohjattomaan kuiluun avoimesti, horjumisesta ja haavoittuvuudesta huolimatta. (Bogart 2004, 93.)

Luvussa 3.2 kerroin, että usein haluan olla ryhmän kaveri. Koen, että miellyttämisen tarve tulee nuoruusiästäni ja siellä tapahtuneet asiat vaikuttavat siihen, minkälainen ohjaaja olen tällä hetkellä. En välttämättä ole löytänyt vielä hyvää itsetuntoa ohjaajana ja sen takia saatan olla epävarma siitä, mitä osaan. Uskon, että tällöin miellyttämisen tarve nousee pintaan. Olen opiskellut ohjausta vasta neljä vuotta, joten olen mielestäni vielä lapsenkengissä kehitykseni kanssa. Oman itsetunnon kanssa olen tullut tutummaksi mutta ohjaajan itsetunto on vielä epävarma.

Yhdeksi ongelmaksi muodostui myös sitouttamisen vaikeus. Niin kuin Bogartilla, myös minulla on useasti uuden työn aloittaessa epävarma olo itsestäni ja osaamisestani. Tällä kertaa kuitenkin olin riippuvainen ryhmän koosta. Ajattelin, että olin

ollut huono sitouttaja ensimmäisellä ilmaisutaidontunnilla. Olin varma, että olin ottanut vääränlaisia harjoituksia, ja sen takia osa oppilaista jäi tunneilta pois. Meni pitkään ennen kuin ymmärsin, että vain kaksi oli jäänyt ensimmäisen tunnin jälkeen pois eivätkä muut oppilaat olleet olleet edes ensimmäisellä tunnilla, joten oli turha syyttää itseään. Tämän ajatuksen muuttaminen oli kuitenkin kestoaltaan hyvin pitkä prosessi.

Luvussa 4.1 kerroin olettavani, että ilmaisutaidonkurssi sujuu kuin itsestään. Oletin, että ongelmia ei tulisi ja olin hyväuskoinen kurssia kohtaan. Bogart neuvoa, että ei kannata olettaa mitään. Olettamus on hänen sanojensa mukaan taiteen viholinen. Oletus siitä, että tiedät mitä olet tekemässä ja mitä tarkoitat, ei välttämättä kanna muiden korviin asti. (Bogart 2004, 127.) Bogart tarkoittaa kirjassaan ohjaustilannetta mutta mielestäni sitä voi verrata opetustilanteeseen. Kerroin myös luvussa 4.1, kuinka ryntäsin nopeasti leikkeihin. Tässä tilanteessa olisi ollut parempi vain hetkeksi pysähtyä ja olla rehellinen oppilaille. Mielestäni jännitys olisi voinut haihtua, koska oppilaat olisivat huomanneet, että myös opettajan roolissa oleva voi tehdä virheitä. Luulen, että pelkäsin niin paljon epäonnistumista, että verhosin sen leikkien aloittamiseen. Hannu Heikkinen kertoo kirjassaan ”Draamakasvatus – opetusta, taidetta, tutkimista!” mokaamisesta. Heikkisen mukaan mokaamisen pelko vie leikillisyyden pois ja leikillisyyys katoaa, kun alkaa tarkkailla itseään siltä varalta, että tekee jotain väärin. (Heikkinen 2005, 191.) Tämä koskee niin ryhmää, kuin ohjaajaakin. Mokaamisen ilo luo vapautta tutkia (Heikkinen 2005, 191).

Se, mitä varmemmaksi neljän oppilaan ryhmä muodostui, sitä enemmän sain itseluottamusta takaisin itselleni. Mielestäni vähän ennen joululoman alkua uskoin siihen mitä tein. Oppilaiden persoonat alkoivat pikkuhiljaa näkyä tunneilla, joten sitä enemmän uskalsin antaa oman persoonani näkyä. Vapaaseen ja rentoon tunnelmaan vaikutti myös yksi iltapäivän tunti. Olin heti tunnin alkaessa seonnut sanoisani, ja se jatkui koko oppitunnin ajan. Mielestäni oppilaat uskalsivat epäonnistua, koska minä tein sitä jatkuvasti sinä päivänä. Halusin, että he tiedostavat minunkin olevan vain ihminen, ja minä voin myös tehdä virheitä. Sanojen sekoamisesta tuli ryhmälle oma merkityksensä. Aina, kun sekosin sanoissa, annoin leikisti puheenvuoron yhdelle oppilaista ja pyysin häntä suomentamaan sanomani asian. Tästä muodostui ryhmälle oma leikki. Aina tämä oppilas oli valmiina suomentamaan sa-

nomani asiat. Aina se ei mennyt oikein, mutta sillä ei ollut merkitystä, koska se vapautti joka kerta tunnelmaa.

5.2 Merkityksellinen ja avaava kokemus

Merkityksellistä ja avaavaa kokemusta voin kuvailla vain yhdellä sanalla; helpotus. Ennen helpotusta koin kuitenkin paineen tunnetta. Painetta siitä, onnistuisinko. Voisin verrata paineen tunnetta Bogartin kirjan mukaan hämillisyyteen. Bogart kertoo, että hämillisyyden välttäminen on ihmiselle luontaista. Itsensä tunteminen suojaantumaksi toisten edessä on harvemmin lohdullinen tunne. Mutta ellei se, mitä teet, hämmennä sinua riittävästi, se ei luultavasti ole tarpeeksi henkilökohtaista tai intiimiä. (Bogart 2004, 126.) Neljännellä ilmaisutaidontunnilla päästin irti suunnitelmastani ja improvisoin tilanteen mukaan. Bogart kirjoittaa, että useimmat ihmiset muuttuvat erittäin luoviksi hätätilanteessa. Epätasapainon ja paineen hetkellä on löydettävä nopeat ja asianmukaiset ratkaisut välittömiin ongelmiin. (Bogart 2004, 139.) Luulen, että tämä tukala tilanne johti minut juuri siihen, että minun piti tehdä nopeasti päätöksiä ja ratkaisuja. Ymmärsin ehkä siinä tilanteessa, että kurssin jatkumisen vuoksi minun pitäisi tehdä nopeasti päätöksiä, että pääsisin eteenpäin ilmaisutaidonkurssissa. Osasin mielestäni jopa tulkita, että minkälaisia harjoituksia tämä ryhmä kaipasi ja uskalsin tehdä harjoituksia, joita en olisi aiemmin uskaltanut edes harkita. Esimerkiksi kysyin Habitat – korttien avulla kolmelta oppilaalta, koska yksi ei ollut paikalla, mikä on heidän omassa ilmaisussaan ja persoonassaan helpointa ja vaikeinta. Oppilaiden piti kuvien avulla kertoa omin sanoin näistä asioista. Aiemmin en olisi voinut tehdä tällaista, koska keskustelua ei välttämättä olisi syntynyt, ja vastaukset olisivat saattaneet jäädä pintapuoliseksi. Myös oppilaissa tapahtui mielestäni suuri muutos. Olin häkeltynyt, kuinka oppilaat yhtäkkiä alkoivat avautua minulle ja kertoivat sellaisia asioita, mitä en olisi vielä odottanut. Jokainen heistä omalla vuorollaan piirissä kertoi oman ilmaisun helpoudesta ja vaikeudesta. Yksi oppilaista kertoi, että ei aina uskalla sanoa mielipiteitään, vaikka hänellä niitä olisi. Toinen taas kertoi, että hän sanoo liiankin helposti mielipiteensä ja myöhemmin ymmärtää, että olisi pitänyt miettiä mitä sanoa. Kolmas oppilas sanoi, että hänet ymmärretään väärin, koska ei välttämättä osaa

ilmaista itseään tarpeeksi selkeästi. Iloinen yllätys oli, että osa piti taiteellisen puolensa helpoimpana tapana ilmaista itseään, esimerkiksi tanssin ja soiton avulla.

En ole täysin tietoinen, mikä sai minut aukeamaan ja miksi kykenin päästämään irti kaikista niistä ajatuksista, joita minulla oli ollut kurssin alusta alkaen. Johtiko minun aukeamiseni myös siihen, että vihdoinkin oppilaat uskalsivat näyttää omaa persoonaansa ja mennä itsetutkiskelussa syvemmälle? Heikkinen toteaa, että draamaopettajan on saatava luottamus ryhmältä, ei toisinpäin (Heikkinen 2005, 173). Mielestäni sain ryhmältä luottamuksen, joka johti parempaa työskentelyä kohti. Uskon, että irrottautuessani ajatuksestani, että kymmenen opiskelijaa olisi jokaisella ilmaisutaidontunnilla, aloin vasta innostua neljän hengen ryhmästä. Ehkä oppilaat huomasivat aidon innostukseni ja saatoinkin löytää myös oikean tavan innostaa oppilaita. Heikkinen kirjoittaa, että draamaopettajalle on haastetta olla itse innostunut ja innostaa ryhmää (Heikkinen 2005, 181). Näiden tarkoituksena on virittää tunnelmaa. Heikkinen varoittaa, että innostus ei saa mennä yli, vaan sen pitää olla aitoa. (Heikkinen 2005, 181.)

Koen, että tämän avaavan hetken jälkeen olin valmistautunut mihin vaan. Olin hyväksynyt oman ohjaajuuteni. Tällä tarkoitan sitä, että olin itsevarmempi omista kyvyistäni ja osaamisestani. Sain onnistumisen tunteesta innostuneisuutta ja varmuutta. En enää epäröinyt ja mielestäni tämän kerran jälkeen tunneilla oli rento ja kotoisa ilmapiiri, ja siihen olin tähdännyt alusta alkaen. Pidän itsetunnon ja ohjaajan itsetunnon kuitenkin erillään toisista. Mielestäni olen oma itseni ohjatessani ryhmää mutta tällaiset epäonnistumiset koettelevat kuitenkin enemmän ammattiitsetuntoani. Epäonnistumiset omassa ohjaajuudessa ovat sallittuja ja ehkä ajan kanssa olen oppinut pitämään ohjaajuuden, ja oman persoonan hieman erillään toisistaan. Epäonnistumiset eivät tee minusta huonoa ihmistä, vaikka ne saattavatkin vaikuttaa käsityksiini omasta ohjaajuudestani.

6 DRAAMAN VAIKUTUS ITSETUNTOON JA MINÄKUVAAN

Tässä luvussa tarkastelen 16-vuotiaiden ajatuksia minäkuvasta ja itsetunnosta. Vastaukset eivät koske kaikkia 16-vuotiaita vaan ne ovat ilmaisutaidonkurssilla käyneiden neljän 16-vuotiaan oppilaan mielipiteitä. Tuon esille palautteet, joita keräsin ilmaisutaidonkurssin päätyttyä. Pohdin myös tulosten luotettavuutta ja sitä, miksi draamaa pitäisi olla kouluissa.

6.1 Ajatukset minäkuvasta ja itsetunnosta 16-vuotiaan silmin

Ilmaisutaidonkurssin ensimmäisellä tunnilla jaoin oppilaille kyselylomakkeet, joihin pyysin heidän vastauksia. Kysyin heiltä, mitä sana ilmaisutaito tuo heidän mieleensä, mitä odotuksia heillä on kurssista ja mitä he toivoisivat tältä kurssilta. Tuon esille vastaukset kysymykseen: ”Miten määrittelet itsetunnon ja minäkuvan? Mitä se sinun mielestäsi on?” Tuon nämä vastaukset esille, koska ne koskevat itsetuntoa ja minäkuva. Oppilaat vastasivat seuraavanlaisesti

- *mitä ajattelee itsestään ja minkälaisen kuvan antaa muille ihmisille*
- *itsetunto on sitä, miten hyvin tuntee itsensä. Minäkuva on sitä, millainen ajattelee olevansa omasta mielestä*
- *uskaltaa olla oma itsensä*
- *itsetunto on miten luottaa itseensä ja minäkuva miten näkee itensä*
- *että tuntee itsensä ja tuntee itsensä hyväksi ja rakastaa itseään*
- *esim. hyvä itsetunto = luottaa itseensä* (Ote kyselylomakkeesta 1.12. 2009.)

Kysyin myös, että voiko teatteri-ilmaisun opetuksesta olla apua ja hyötyä itsetuntoon ja minäkuvaan? Mitä?

- *on apua*
- *joo*
- *kyllä*
- *oppii ilmasemaan itteensä*
- *varmasti oppii paremmin kertomaan tunteistaan*
- *ehkä, ei sitä voi etukäteen tietää* (Ote kyselylomakkeesta 1.12.2009.)

Viisi oppilasta kuudesta oli siis sitä mieltä, että teatteri-ilmaisun opetuksesta voisi olla apua ja hyötyä. Teatteri-ilmaisun opetuksesta voisi olla yhden oppilaan mie-

lestä hyötyä siinä, että sitä kautta oppisi ilmaisemaan itseään paremmin. Toisen mielestä ilmaisutaidon avulla oppisi paremmin kertomaan tunteistaan.

Kurssin edetessä halusin tietää, olivatko asenteet ja ajatukset muuttuneet. Käytin seuraavassa kyselyssä paperisuikaleita, jotka oli aseteltu väärinpäin pöydälle. Jokaisessa suikaleessa oli päällä numero ykkösestä kahdeksaan ja lapuissa oli kirjoitettu osa lauseesta. Oppilaiden piti jatkaa lauseita oman mielen mukaan ja jokainen kävi vuorotellen lauseet läpi. Tuloksissa on vain kolmen oppilaan mielipiteet, koska yksi oli sairaana ja käytän vain osaa kysymyksistä, koska vain ne koskevat itsetuntoa ja minäkuva ja näyttävät 16-vuotiaiden ajatusmaailmaa.

1. Itsetunto on...

*sitä miten tuntee itsensä
luottaa itseensä
sama kuin itsetuntemus*

2. Minulle tärkeintä on...

*kaverit
kaverit ja sisko
perhe, kaverit*

3. Itsetuntoni on...

*hyvä aina
hyvä, puhdas
ihan hyvä*

4. Voinko vaikuttaa itsetuntooni...

*joo
voin
voin*

5. Kykenenkö sanomaan mielipiteeni asioista...

*yleensä
joo, aina
joo (Ote kyselylapuista 17.12.2009.)*

Tästä voi päätellä, että näille kolmelle 16-vuotiaalle perhe ja ystävät ovat tärkeitä ja, että he pitivät itsetuntoaan hyvänä sekä jokainen heistä uskoo, että voivat vaikuttaa omaan itsetuntoon. Myös mielipiteiden sanominen ei tuota hankaluuksia. Oppilaat vastasivat, että itsetunto on hyvä tai ihan hyvä. En kyseenalaista heidän vastauksiaan mutta mietin, kuinka rehellisesti ihminen voi sanoa, että on hyvä itsetunto? Tai olisiko joku oppilaista uskaltanut kirjoittaa, että itsetunto ei ole kovin hy-

vä? Tein tämän kyselyn kirjallisesti siksi, koska koin, että he pystyisivät olemaan ehkä rehellisempiä toisilleen ollessaan kavereita keskenään. En ole varma, oliko tämä paras ratkaisu, koska itse ollessani 16-vuotias, en olisi välttämättä kertonut totuutta itsetunnostani.

Yhdellä ilmaisutaidontunnilla olin kirjoittanut isoille lapuille lauseet ”Itsetuntoa nostattavat” ja ”Itsetuntoa latistavat”, ja oppilaiden piti kirjoittaa mitä heille tuli mieleen lauseista. ”Itsetuntoa nostattavat” – lapussa luki:

Kehut, meikit, kampaaja, uuet vaatteet, sali, hyvä olo, jostakin selviäminen/suoriutuminen, loma, perhe, kaverit, uni, hyvä sää, kun on syönyt kunnolla ja puhtaus. (Laput 17.12.2009.)

”Itsetuntoa latistavat” – lapussa mainittiin seuraavat asiat:

Jos näyttää tyhmältä, huono sää, nälkä, riidat, likaisuus, epäonnistuminen, huonot päivät, hiukset, harkat ja unen puute. (Laput 17.12.2009.)

”Itsetuntoa latistavat” – lapussa on samankaltaisuuksia, mitä itselläni oli 16-vuotiaana päiväkirjassani. Lapuista saatujen vastausten perusteella voin tulkita, että ulkoisilla seikoilla on väliä 16-vuotiaiden itsetuntoon. Mielestäni vastaukset eivät ole kovin syvällisiä, koska se, miltä näyttää vaikuttaa myönteisesti sekä negatiivisesti itsetuntoon.

Nostan vielä esille tilanteen, joka tapahtui kurssin loppupuolella. Oppilaat olivat ilmaisutaidonkurssin neljännellä kerralla miettineet SWOT-analyyseja. Palasimme SWOT-analyyseihin viikko ennen ilmaisutaidonkurssin päättymistä. Kehotin oppilaita tarkastelemaan omia SWOT-analyyseja ja tekemään muutoksia, jos sellaisia oli tapahtunut. Yksi oppilaista kysyi, että entä sitten, jos ei olekaan enää joku asia jossakin kohdassa? Vastasin, että viivaa se kohta yli mutta niin, että asia jää näkyviin, mikä se on ollut. Sain myöhemmin oppilaiden omat henkilökohtaiset analyysit itselleni ja muutamille oli tapahtunut näinkin lyhyessä ajassa kehitystä. Yksi oppilaista oli yliviivannut heikkouksista pois huonon itsetunnon sekä riskeistä epäonnistumisen pelon

6.2 Palaute

Tein kurssin päätyttyä palautelomakkeet oppilaille. Koen, että kaiken kaikkiaan ko-
keilu oli onnistunut ja nuoret olivat sitä mieltä, että kouluissa pitäisi olla enemmän
 Ilmaisutaitoa. Kirjoitan saamani palautteet oppilailta.

Mitä hyvää kurssissa oli?

"Se oli hauska ja rento, erilaista."

"Ne ryhmäharjotukset."

"Leikit ja harjoitukset."

"Kaikki leikit."

Mitä kehittäisit kurssissa?

"Enemmän ihmisiä olisi saanut olla."

"Olis parempi jos olis enemmän porukkaa mukana."

*"Oltaisiin voitu olla jossain muualla kun luokassa esim. pihal-
la/käytävillä tai käydä jossain."*

Koitko tarpeelliseksi kurssin? Miksi?

*"Mielestäni kurssi oli tarpeellinen, kun esiintymistaito lisäänty ja jos
kurssilla olis ollu enemmän ihmisiä niin olisi tutustunut uusiin ihmisiin."*

"Joo oppi tuntemaan kavereita vielä paremmin."

"Joo oppi tuntemaan muut paremmin ja oppi niitä aisti juttuja."

"Kyllä, kohensi jotenkin itsetuntoa."

Haluaisitko, että kurssi jatkuisi tulevina vuosina? Miksi?

"Kyllä, hauska kurssi "palautti" pitkän koulupäivän jälkeen"

*"Joo haluaisin. Olis mukava oppii vielä jotain harjoituksia ja semmos-
ta."*

"Joo, oli kivaa."

"Kyllä, koska itsetunto nousi."

Näetkö tarvetta tai toivoisitko, että kurssi olisi pakollinen aloittaville
ensimmäisen vuoden opiskelijoille? Miksi?

*"Mielestäni tämä olisi hyvä kurssi kaikille ensimmäisen vuoden opiske-
lijoille koska tämä olisi hyvä tapa tutustua uusiin ihmisiin."*

*"Kyllä. Että opiskelijat olisivat rohkeampia. Sitä tarvitaan asiakaspalve-
lussa."*

"Joo koska sillo vois oppia olee oma ittensä siinä ryhmässä."

*"Ei välttämättä pakollinen, mutta pitäis aina olla kaikille mahdollisuus
valita se jos haluaa."*

Onko suhtautumisesi muuttunut johonkin suuntaan, kun ajattelet
omaa luokkaasi ilmaisutaidon avulla? Esimerkiksi parantunut?

"Ei ole muuttunut, mutta olen tullut vähän "rohkeammaksi"."

"Ei oikeestaan."

"On parantunut. Uskallan puhua muille enemmän."

”No esiintymistaito on parantunut.” (Loppupalaute 02.02.2010.)

Ilmaisutaidonkurssi oli mielestäni hyödyllinen oppilaille ja heidän toiveena oli, että kurssilla olisi ollut enemmän osallistujia. Olen hämmästynyt oppilaiden positiivisista palautteista. Sanoin oppilaille, että rehellisyys loppupalautteessa on erittäin tärkeää ja minulle tuleva palaute auttaa minua kehittämään itseäni. Palaute rehtorilta oli myös erittäin positiivista. Halkosaari kirjoitti:

Marian hyvät vuorovaikutustaidot, valoisa luonne ja taito innostaa saivat opiskelijat avautumaan ja työskentelemään aktiivisesti. Opiskelijapalaute opintojaksosta oli loistava ja opiskelijat kokivat kurssin tarpeelliseksi ja hyödylliseksi. Yhteistyö Marian kanssa sujui mainiosti koko ajan ja kokeilu oli erittäin onnistunut puolin ja toisin. (Loppupalaute, 15.02.2010.)

Mielestäni ilmaisutaidonkurssi opetti minulle paljon asioita, joita pohdin luvussa 7. Ilmaisutaidonkurssi olisi voinut kestää pidempään, koska olisin pystynyt käsittelemään itsetuntoa ja minäkuvaan laajemmin sekä syvemmin oppilaiden kanssa. Voin rehellisesti sanoa, että tämä kurssi oli minulle kaikista raskain ja haastavin ohjauksen kannalta. Jokaisella tunnilla minun oli annettava itsestäni kaikki energia, koska oppilaat tarvitsivat paljon kannustusta ja innostusta. Koen, että mitä pidempään kurssi olisi kestänyt, sitä enemmän opiskelijat olisivat uskaltaneet avautua minulle.

6.3 Draama apuna

Owens ja Barber pohtivat miksi draamaa pitäisi käyttää opetusmenetelmänä. Heillä on neljä lähtökohtaa aiheeseen. Ensimmäinen lähtökohta on uskomus. Uskomus siitä, että vaikka kuinka lujasti yritämme, lapsia on vaikea saada lopettamaan leikkiminen. Antamalla lapsille ja aikuisille tilaisuus ”ottaa leikki vakavasti” heille tarjotaan samalla todellinen mahdollisuus oppia siinä tilanteessa. (Owens & Barber 1998, 10.)

Toinen lähtökohta tulee käytännön kokemuksista. Kolmanneksi tulevat empiiriset todisteet. ”Draama toimii” – kirjassa Owens & Barber nostavat esille Her Majesty’s Inspectorsin raportin *The Teaching and Learning of Drama*:

”Hyvin toteutetulla draamaopetuksella on voimakas vaikutus kielen ja kirjallisuuden ymmärtämisen kehittymiseen sekä lasten itsetuntoon. Draama auttaa siihen osallistujia usein myös kohti laajempaa tietoisuutta ja ymmärrystä ihmisten välisistä vuorovaikutustaidoista ja sosiaalisista suhteista.”

(Owens & Barber 1998, 10–11.)

Neljäs syy draaman käyttöön on mahdollisuus vaikuttaa draamaprosessin kautta (Owens & Barber 1998, 11).

Toivanen on pyrkinyt tarkentamaan teatteri-ilmaisun tavoitteita ja sisältöä artikkelissaan ”Teatteri on yksi elämäni perusasioista”. Toivanen on jakanut teatteri-ilmaisun opetuksen kolmeen vaiheeseen:

- 1) teatteri-ilmaisullisten toimintavalmiuksien kehittyminen
- 2) teatteri-ilmaisullisten taitojen ja tietojen perusvalmiuksien kehittäminen
- 3) teatteri-ilmaisullisten taitojen ja tietojen syventäminen.

(Toivanen 2005, 1/05.)

Toivonen kertoo, että toimintavalmiuksien tavoitteet ovat itseluottamuksen, itsetuntemuksen, ilmaisurohkeuden kehittäminen sekä mielikuvituksen, luovuuden ja huomiokyvyn kehittäminen. Tavoitteena on myös onnistumisen tunne, itseluottamus ja rentous. Rentoudella Toivanen tarkoittaa sitä, että ihmisen ei tarvitse pelätä epäonnistumista. Perusvalmiuksien kehittämisessä tärkeät asiat ovat keskittymiskyky, sekä kontakti- ja vuorovaikutustaidot. Taitojen ja tietojen syventämisvaiheessa kehittyy persoonallinen teatteri-ilmaisu, itsenäinen teatteritaiteellinen työ, tietoisuus teatterillisista käsitteistä sekä näyttelemisen tyylit ja lajit. (Toivanen 2005, 1/05.)

Toivanen toteaa, että näihin oppimisen eri vaiheisiin tulisi varata riittävästi aikaa. Hänen mielestään yhden opetusvaiheen tulisi kestää puolesta vuodesta mieluummin useampaan vuoteen. (Toivanen 2005, 1/05.) Olen myös sitä mieltä, että, jos halutaan draaman keinoin onnistua jossakin tavoitteessa, se tarvitsee mielestäni tarpeeksi aikaa onnistuakseen. Draamasta voi olla hyötyä, jos sitä käytetään säännöllisesti ja pitkäjänteisesti. Uskon myös, että kokenutkin ohjaaja voi aina op-

pia ryhmien avulla jotain uutta, joten draamasta voi olla hyötyä myös ohjaajalle. Ajattelen draaman auttavan moneenkin asiaan. Koen, että draama voi ehkäistä syrjäytymistä, koska esimerkiksi ilmaisutaidontunneilla opeteltaisiin aitoa kohtaamista ihmisten välillä. Tällaisia kohtaamisia jokainen joutuu arkipäivänä kokemaan ja olisi tärkeää, että kukaan ei syrjäytyisi yhteiskunnasta pois vain sen takia, että ei osaisi kohdata toisia ihmisiä. Toivanen mainitsee, että parhaimmillaan teatterista voi olla hyötyä koko kasvuiälle merkityksellisistä oppimisprosessista. Tässä tapauksessa ryhmätyöskentelyssä kehittyy sosiaalisuus ja empatia. (Toivanen 2005, 1/05.)

Mielestäni draaman avulla pystyttäisiin tarttumaan esimerkiksi koulukiusaamistilanteisiin. Draamassa on käytössä monta erilaista menetelmää, joiden avulla tilannetta voisi selvittää. Minä esimerkiksi nostaisin jokaisessa ryhmässä olevat persoonat tärkeäksi osaksi ryhmää. Mielestäni hyvä ryhmä voi toimia vain silloin, kun jokainen ryhmän jäsen on toiminnassa mukana. Korostaisin sitä ajatusta draamalisin leikein, että, jos yksikin jää ryhmästä pois niin koko ryhmän tavoite jää vain tavoitteeksi. Haluan tuoda esille leikin nimeltä ”Uppoava laiva”. Siinä koko ryhmä menee seisomaan sanomalehtien päälle, joita on laitettu isolle alueelle lattialle. Vähitellen ohjaaja alkaa ottaa sanomalehtiä pois yksi kerrallaan, jolloin pinta-ala lehtien päällä olemiseen pienenee. Tarkoituksena harjoituksessa on, että kukaan ei saa tippua lehtien päältä. Lehdet ovat tässä laiva ja laivan ulkopuolella on meri, jossa on haita. Pinta-alan pienentyessä jokaisen ryhmän jäsenen pitää pitää huolta siitä, että kukaan ei tipu. Näin ollen ryhmän yhteinen tavoite on pysyä laivassa, joka mielestäni luo yhteisöllisyyttä.

7 POHDINTA

Jännitin ensimmäistä ilmaisutaidontuntia Kokkolan kauppaopistolla todella paljon. Mielestäni olin jännittynyt, koska en ollut pitänyt minkäänlaisia harjoituksia tai tunteja puoleen vuoteen kenellekään. Suhtautumiseni kurssin alkamiseen oli hyvin varovainen, koska olin epävarma ohjaajuudestani. Uskon, että se, että en ollut tavannut uusia ryhmiä puoleen vuoteen, teki minusta epävarman. Ajattelin, että olin unohtanut, kuinka ryhmän kanssa toimitaan.

Tuntisuunnitelmani ensimmäisellä ilmaisutaidontunnilla jäi mielestäni lyhyeksi sen takia, koska olen tehnyt eniten lasten parissa töitä ja olen tottunut siihen, että suurin osa ajasta menee leikkien selittämiseen ja kurin pitämiseen. Tällä kertaa nuoret oppivat heti leikkien säännöt eikä heitä tarvinnut pitää kurissa. Olen myös ohjannut kesäteatterissa nuoria, jotka kesäteatterin lisäksi harrastivat muutakin teatteria. Ero teatterinuorista näihin nuoriin oli valtava. Sain tehdä paljon enemmän töitä, että oppilaat innostuisivat leikkeihin ja harjoituksiin, ja välillä tunsin itseni todella naurettavaksi. Esimerkiksi kesäteatterissa nuoret alkoivat puhua omaaloitteisesti, ja puhetta olisi riittänyt moneksi tunniksi, mutta nyt koetin väkisin saada ilmaisutaidonkurssin oppilaita puhumaan.

Mielestäni tarvitsen kokemuksia erilaisten ihmisten kanssa, jotta voisin oppia lisää, ja laajentaa tietojani ja näkemyksiäni. Samalla pohdin kuitenkin, että onko tästä lähtien uuden ryhmän kohtaaminen vaikeaa, koska olen kokenut niin alhaisen itsetunnon ilmaisutaidonkurssin alussa. Koen kuitenkin, että olen kasvanut tämän prosessin aikana. Olen oppinut uusia asioita 16-vuotiaista, mutta myös omasta itsestäni. Minulle suurin oppimismerkitys on ollut oman ohjaajuuteni tarkastelu, koska se on työväline, jolla jatkan tähän asti oppimaani. Olen ymmärtänyt sen, että en saa pitää omaa ohjaajuuttani itsestäänselvyytenä ja tarvitsen aina välillä kertausta jo opituista asioista. Luulen, että pitkä aikaväli ilman minkäänlaista ryhmän ohjausta voi tehdä minusta naiivin ja oletan, että kaikki menee hyvin.

7.1 Tavoitteiden onnistuminen

Mielestäni ilmaisutaidonkurssi onnistui alkuvaikeuksien jälkeen kiitettävästi. Sain pidettyä ilmaisutaidonkurssin, vaikka kurssilla oli vain neljä oppilasta. Koen, että olen tämän prosessin aikana oppinut paljon enemmän ohjaajuudestani kuin aikaisemmin. Vielä en kyennyt luottamaan osaamiseeni, jota kautta olisin saanut ehkä oppilaiden kunnioituksen. Uskon, että ikä ja kokemus tuovat arvovaltaa ja sitä kautta opin arvostamaan ammattitaitoani. Sosiaaliset tavoitteet onnistuivat mielestäni kohtuullisesti. Oppilaat toivat mielipiteitään esiin koko ajan enemmän, mitä kauemmin kurssi kesti. En ole varma, tiesivätkö he heidän mielipiteidensä tärkeyden. Koetin rohkaista heitä ja kertoa, että opinnäytetyötäni varten heidän mielipiteensä ovat arvokkaita. Luulen, että ryhmä tunsu olonsa turvalliseksi. Siihen vaikutti ehkä se, että he olivat kavereita keskenään.

Heikkouksiini ohjaajana kuuluvat mielestäni miellyttämisen tarve sekä ehkä liiallinen kiltteys. Vahvuudet minulla mielestäni ovat avoimuus ja iloisuus. Odotan innolla uusien ryhmien kohtaamista, koska tämän kokemuksen avulla voin muuttaa ajattelutapaani siihen suuntaan, että yrittäisin saada ryhmiltä kunnioituksen oman osaamiseni kautta. En saa olla epävarma kyvyistäni, koska se, mitä teen, on mielestäni arvokasta muille ja itselleni. Haluan, että tulevaisuudessa ryhmäni arvostaa minua ohjaajana, ei kaverina.

8 LÄHTEET

Julkaistut lähteet

Alaja, K. 2007. Kasvun keskellä: elämää murrosikäisen vanhempana. Helsinki: Kirjapaja.

Bogart, A. 2004. Ohjaaja valmistautuu – Seitsemän kirjoitusta taiteesta ja teatterista. Helsinki: Teatterikorkeakoulu: Like. Suomentanut Arlander, A.

Cacciatore, R & Kortenieniemi-Poikela, E & Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Helsinki: WSOY.

Gronau, C. 2005. HABITAT-kortit.

Hankamäki, J. 2004. Dialoginen filosofia – teoria, metodi ja politiikka, Helsinki: Yliopistopaino.

Heikkinen, H. 2005. Draamakasvatus – opetusta, taidetta ja tutkimista. Jyväskylä: Minerva.

Keltikangas-Jävinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. Porvoo: Helsinki: Juva: WSOY.

Korhonen, P & Østern, A-L. (toim.) 2001. Katarsis – Draama, teatteri ja kasvatus. Jyväskylä: Atena.

Laukka, S & Mönkkönen, J. 2007. Yhtä draamaa: Oulun kaupungin draamaopetussuunnitelma. Helsinki: Draamatyö.

Owens A, & Barber, K. 1998. Draama toimii. Helsinki: JB-kustannus. Suomentaneet Kaijanen, J-P & Korhonen, P.

Rauhala, L. 2005. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Yliopistopaino.

Toivanen, T. 2002. ”Mä en ois kyllä ikinä uskonut ittestäni sellasta”: peruskoulun viides – ja kuudesluokkalaisten kokemuksia teatterityöstä. Helsinki: Teatteritaiteen väitöskirja. Teatterikorkeakoulu.

Turunen, K. E. 2005. Ikävaiheiden kriisit. Jyväskylä: Atena.

Julkaisemattomat lähteet

Halminen, M. 2009–2010. Ohjaajan työpäiväkirja.

Halminen, M. 2009–2010. Henkilökohtainen päiväkirja.

Halminen, M. 2003. Henkilökohtainen päiväkirja.

Sähköiset julkaisut

Toivanen, T. 2005. Teatteri on yksi elämäni perusaineista. Teatterikorkea – lehti 1/05. Www-dokumentti. Saatavissa <http://www2.teak.fi/teak/Teak105/9.html>.
Luettu 30.3.2010.